

debat anmeldelser

HISTORIEN PÅ TV

NATIONALROMANTIK, HISTORISK KORREKTHED OG 1864

■ PETER YDING BRUNBECH

I efteråret 2014 lancerede DR sin seneste store dramasatsning på den mest prestigefyldte plads på den danske sendeflade: DR1 fra kl. 20.00 til 21.00 søndag aften. Over otte aftener kørte instruktøren Ole Bornedals storladne billedfortælling om krig og kærlighed i Danmark i årene op til og under krigen i 1864. Med 173 millioner kroner var der tale om en rekorddyr dansk serieproduktion, der da også blev rost fra næsten alle sider for sine billeder og sit udstyr, som, der var enighed om, var på niveau med, hvad selveste Hollywood kunne frembringe.

Seriens handling tog sin begyndelse med treårskrigen i 1851, hvor de danske soldater vendte hjem med ar på både krop og sjæl. Omkring et gods på Sydfyn udspillede der sig de følgende år et drama, hvor de to unge brødre Laust og Peter strider om den smukke Inges gunst. Da krigen i 1864 trækker nærmere, bliver de begge indlemmet i den danske hær og gennemlever flere af de dramatiske højdepunkter i 1864-krigen, mens deres fælles kærlighed både skiller dem ad og bringer dem tættere sammen. Indspundet i hovedhistorien er også en meget utiltalende godsejersøn, og den nationalliberale politiker D.G. Monrad i København, der fører an i den galskab, der driver Danmark ud i den håbløse krig, der koster den ene af brødrene livet og Inge lykken. Hele historien fortælles gennem Inges dagbog, som i et nutidsspor læses i fællesskab af en gammel baron, og en ung pige med næsepiercing, hvis bror er død som soldat i Afghanistan, hvorved hendes tab bindes sammen med de ulykkelige skæbner i 1800-tallet.

Serien blev ikke nogen entydig succes. Den blev mødt med blandede anmeldelser, og den blev kritiseret for både at være for langsommelig i handlingen og for belærende i sine, ofte banale, pointer. Personerne blev kriseret for at være for fla-

de og unuancerede, og mange var uforstående overfor Bornedals inddragelse af scener med dyresex og filippinsk inspireret healing. Trods påstand om det modsatte var seertallene ikke, hvad DR havde håbet og forventet. 1,7 millioner fulgte seriens første afsnit, mens kun knapt 1,2 millioner så ottende og sidste afsnit, og kun knapt 1,1 millioner så det syvende afsnit, der ellers med Stormen på Dybbøl den 18. april 1864 var lagt an som seriens dramatiske højdepunkt.

Pengene til *1864*-serien var oprindeligt blevet skaffet af DR via en ekstraordinær bevilling fra Folketinget på 100 millioner kr. til DR til at producere "en historisk dramaserie af høj kvalitet, der kan give danskerne kendskab til vigtige begivenheder i Danmarkshistorien."¹ Derfor blev det også et ekstra problem for DR, at serien blev kritiseret for sin fremstilling af historien. Politikere fra Dansk Folkeparti kritiserede seriens manglende "historiske korrekthed", mens flere historikere udtalte, at den gav et misvisende billede af begivenhederne omkring krigen i 1864. Sammenkoblingen med krigen i Afghanistan blev af nogle set som en sammenligning mellem de gale politikere i 1864, og de politikere, der sendte danske soldater i krig 140 år senere i Irak og Afghanistan. Ole Bornedal afviste ethvert politisk sigte med serien, men sammenligningen blev alligevel draget og enten rost eller kritiseret alt efter politisk ståsted.

Den megen debat og polemik om serien efterlod en til tider arrig instruktør, der følte sig misforstået samt et lettere fortumlet DR, der næppe havde forventet, at TV med krudt, kugler og kærlighed om 1800-tallet, kunne skabe forviklinger i et omfang, der næppe er set før, når det gælder dramatisering af historie i Danmark. Selve debatten blev meget rodet og affødte mange uklare udsagn om, hvad historie var, og hvilken rolle den bør eller ikke bør spille i film og TV, samt på hvilken måde film og TV måtte fremstille den.

Ikke desto mindre indeholder både seriens tilblivelseshistorie, dens tolkning af historien og debatten omkring den, mange spændende lag, der illustrerer, hvorledes både filmfolk, politikere, DR og befolkningen generelt betragter fænomenet "historie" i mere generel forstand, herunder også hvad denne "historie" kan og skal bruges til, samt til hvad man ikke kan bruge den til. Herudover har både debatten om serien, og en undersøgelse jeg har foretaget af befolkningens holdning til 1864 i forlængelse af serien vist os noget, som vi måske godt viste i forvejen: At mennesker generelt har en meget stor tiltro til drama og levende billeders evne til at vise os historien, som den rent faktisk var. I den anledning kan de også være interessant at se nærmere på, hvilket billede af 1864 vi så rent faktisk blev præsenteret for i DR og Ole Bornedals genopførsel af 2. Slesvigske Krig.

For at give et bud på en forståelsesramme for både serien og debatten om serien, vil jeg i denne artikel give en gennemgang af debatten om serien, og beskrive, hvordan både debat og stridighederne blandt andet hang sammen med de beslutnings-

1 Mediaaftalen for 2011-2014, http://www.kulturstyrelsen.dk/fileadmin/user_upload/dokumenter/medier/radio_og_tv/Aftaletekst_Mediaftale_2011-2014.pdf, (24.2.2015)

processer, der gav os serien, og de konflikter, der opstod allerede inden første afsnit løb over skærmen. I gennemgangen vil artiklen også se nærmere på diskussionen om seriens "historiske korrekthed", som debatten viste i høj grad var et elastisk begreb, der har mere at gøre med filmiske konventioner end med historie eller fortid.

Med afsæt i debatten om det historisk korrekte vil artiklen også analysere, hvordan et værk som *1864* henter en stor del af sin påståede autenticitet, fra genkendelige genrekonventioner fra krigsfilm, billedkunst og endog også gamle folkekomedier. Trods sine mange korrekte detaljer i tøj og baggrund, og trods den udbredte forestilling om, at Ole Bornedal har skabt et anti-nationalistisk værk, vil artiklen argumentere for, at TV-serien *1864* på mange måder endte med at blive en moderne nationalromantisk mytefortælling.

SERIENS TILBLIVELSE

I debatten om serien i efteråret 2014, blev det fra flere sider fremhævet, at en af grundene til den megen kritik af serien, var at den præsenterede et ganske andet billede af 1864, end de politiske opdragsgivere havde bestilt. Historien om, at borgerlige politikere havde bestilt et skønmaleri eller en heltefortælling og derfor nu var sure, dukkede op i flere udgaver under debatten, og blev også brugt til at forklare den megen kritik af serien.² Ser man nærmere på seriens tilblivelseshistorie, er det dog svært at finde tegn på, at nogle politikere skulle have ønsket en bestemt udlægning af historien. Snarere var der et ønske om "noget historie", der kunne samle danskerne i en interesse for den fælles fortid.

Baggrunden for, hvorfor det blev *1864*, der blev valgt som DR's store historiske dramasatsning, er offentligt blevet præsenteret af flere af aktørerne i beslutningsprocessen. Selvom man selvfølgelig skal passe på med at fæste for stor lid til røverhistorier om egen magt og indflydelse, er der næppe tvivl om, at DR's karismatiske dramachef fra 1999 til 2012, Ingolf Gabold, var den centrale figur i processen. Før serien startede, udlagde Gabold selv forhistorien i Jyllands-Posten 11. oktober 2014, hvor han beskrev en proces, der nok næppe er atypisk for tilblivelsen af hverken historisk drama eller andre større TV-satsninger.

Ifølge Gabold og andre fra filmbranchen opstod ideen om et storslået 1864-drama i DR i 2008-2009, og rigtig gang i planerne kom der, da Ingolf Gabold fik nys om, at Tom Buk-Swienty og hans forlag arbejdede på at sælge filmrettighederne til bestselleren *Slagtebænk Dybbøl*. Det førte til en fælles frokost på intet mindre end restaurant "Lumskebugten" i København, hvor man sammen drøftede mulighederne, og hvor Ole Bornedal blev nævnt som mulig instruktør for en dramaserie. Set fra et faghistorikersynspunkt, er det jo i sig selv interessant, at filmrettigheder til faghistoriske bøger åbenbart kan sælges. Som historiebrugsinteresseret

² Se fx: TV-anmeldelse af *1864* afsnit 1 og 2 af Carsten Jensen, *Filmmagasinet Ekko* 12.10.2014: <http://www.ekko.dk/anmeldelser/1864/>; og *Politiken* 13.10.2014: "Anmeldelse: 1864: Dengang de drog afsted".

kunne man godt have ønsket sig en retssag på dette spørgsmål, da en juridisk debat om ophavsret til fortiden havde kunnet give materiale til megen god historiebrugsundervisning. Mødet i sommeren 2009 strandede dog på, at DR ikke ville tage en endelig beslutning, men Buk-Swientys agent, Lars Ringhof, arbejdede videre med sagen, og der blev skabt et match med Miso-film, der ligesom Gabold ønskede Bornedal som instruktør. Miso-film erhvervede filmrettighederne til *Slagtebænk Dybbøl* og Ole Bornedal blev kontaktet i februar 2010 og var allerede i marts klar med en første synopsis til serien, efter at have læst *Slagtebænk Dybbøl*.³

Endnu i marts 2010 var der dog ingen penge til projektet, men med sans for mediepolitik satte DR nu sagen i spil i forbindelse med forhandlingerne om det nye treårige medieforlig for perioden 2011-2014. Ifølge DR's daværende generaldirektør, Kenneth Plummer, havde den borgerlige regering lagt op til DR-besparelser og udlicitering af flere opgaver. Derfor var det helt bevidst, at man overfor den historieglatte kulturminister Per Stig Møller spillede på ideen om en stor historisk dramaserie, der ovenikøbet skulle produceres udenfor DR. Øvelsen lykkedes i den forstand, at DR fik lov til at beholde 100 millioner kr. mere af licensmidlerne, end der var lagt op til, mod at de øremærkedes "til produktion af en historisk dramaserie af høj kvalitet, der kan give danskerne kendskab til vigtige begivenheder i Danmarkshistorien."⁴ Selvom de borgerlige partier, der vedtog medieforliget uden deltagelse af venstrefløjen, således var med på ideen, var både planen om serien og 1864-temaet altså groet i DR's egen have.

Med medieforliget og de 100 millioner var *1864*-serien dog endnu ikke i hus. Medieforligsteksten nævnte ikke noget om *1864*, og i DR's topledelse var man betænkelige ved, om processen kom til at virke for lukket. Flere politikere havde allerede fået det indtryk, at valget af *1864* var en done deal, men da DR Syd kom for hurtigt ud med nyheden i juni 2010, trak DR's kulturdirektør Morten Hesseldahl hurtigt i nødbremsen. Han ønskede at DR skulle køre en åben proces, når man skulle vælge at bruge så mange penge. Derfor kørte man en runde, hvor man indbød andre produktionsselskaber til at pitche ideer. Der kom forslag om både en 1. verdenskrigsserie, skagensmalerne og en fortsættelse til *Pelle Erobreren*. Trods udbudsrunder var overraskelsen i branchen dog yderst begrænset, da valget alligevel faldt på Miso-film, Bornedal og *1864*. På de indre linjer kæmpede Gabold hårdt for ideen og måtte blandt andet kæmpe med en frygt i DR's ledelse for, at for meget krudt og kugler ville skræmme kvindelige seere og børnene væk.⁵

Helt hjemme var *1864*-temaet dog stadig ikke, da kulturminister Per Stig Møller i september 2010 på et møde med DR's generaldirektør Kenneth Plummer

3 *Jyllands-Posten* 11.10.2014: "Da 100 millioner fald ned fra himlen".

4 Medieaftalen for 2011-2014

5 *Jyllands-Posten* 11.10.2014: "Da 100 millioner fald ned fra himlen"; *Information* 19.06.2010: "DR afviser rygter om ny dramaserie om nederlaget i 1864" (onlineartikel); *Berlingske* 11.10.2014: "Eks-dramachef: Jeg havde sagt op, hvis det ikke var blevet »1864«" (onlineartikel).

og kulturdirektør Morten Hesseldahl udtalte, at han ikke ville blande sig i programlægningen, men at der i forliget stod "vigtige begivenheder" i flertal, og at 1864 dermed kunne blive for snævert. Allerede her opstod der imidlertid debat og anklager om politisk indblanding. *Politiken* kørte historie på sagen i februar 2011, hvor det kom til kraftige udfald mod Per Stig Møller. Professor i medievidenskab fra Aarhus Universitet, Frands Mortensen, beskyldte ministeren for at kortslutte armslængdeprincippet og påpegede i øvrigt (med en ret skarp vinkling af begivenhedsbegrebet), at Tom Buk-Swientys bøger jo ikke handlede om en enkeltstående begivenhed, da de ud over stormen på Dybbøl også handlede om begivenheder som tilbagetoget fra Dannevirke og våbenstilstanden efter krigen. Socialdemokraternes medieordfører, Mogens Jensen, kritiserede kraftigt ministeren for utidig indblanding i DR's programlægning, og mente Per Stig Møllers uvilje kunne skyldes, at 1864 stillede de nationalliberale politikere i et dårligt lys, vel underforstået at nutidens konservative var deres arvtagere.⁶ Ironisk nok vendte Mogens Jensen i 2013 rundt på en tallerken, da den nu socialdemokratisk ledede regering blev angrebet for at føre en "historieløs" politik. Som kulturordfører brugte Mogens Jensen nu DR's kommende 1864-serie som et bevis på, at regeringen netop ikke var historieløs, da serien netop var fremkommet "efter klart pålæg", og altså var noget politikerne kunne tage æren for.⁷

Uden at det selvfølgelig kan siges med sikkerhed forekommer det næppe sandsynligt, at Per Stig Møller som konservativ politiker har frygtet, at der blev draget paralleller til nutidens politikere. At dømme efter hans egne udtalelser var der nok snarere tale om, at han ønskede en mere "oplysende" serie om et længere stræk i historien.⁸ Den tidlige debat viser imidlertid, at der allerede fra starten var potentielle problemer med en politisk særbevilling til et stykke dramatiseret danmarkshistorie og at der fra begyndelsen var usikkerhed omkring, hvad man kunne blande sig i, når man havde betalt som politiker.

Der er dog ikke noget, der tyder på, at instruktøren Ole Bornedal lod sig påvirke af de politiske perspektiver, der kunne være i en gengivelse af 1864 som TV-drama. Ifølge et interview, som han gav til filmmagasinet *Ekko* i sommeren 2014, viste han fra dag et, "hvordan det hele skulle se ud: kostumerne, filmens patina, dens sjæl, ånd, sentimentalitet, ja, sagt uden at kamme over: filmens kærlighed og grumhed". I samme interview fortalte Bornedal også, at han ikke havde haft tid til at læse Tom Buk-Swientys *Dommedag Als*, men at han havde krydstjek-

6 *Politiken* 19.2.2011: "En ordentlig gang kanonbulder" og "Minister blander sig i DR-satsning"; Mogens Jensen: "Debat: HISTORISK SERIE: DR kan fint lave drama om 1864", *Politiken* 22.2.2011.

7 *Berlingske* 26.12.2013: 'Borgerlige anklager regeringen for at være "historieløs"' (netavis): <http://www.politiko.dk/nyheder/borgerlige-anklager-regeringen-for-at-vaere-historieloes>.

8 Per Stig Møller: "'1864" slutter med et skuldertræk', *dr.dk* 30.11.2014, <http://www.dr.dk/nyheder/kultur/film/stig-moeller-1864-slutter-med-et-skuldertraek?rss=true>.

ket med Tom Buk-Swienty, der fungerede som historisk konsulent på serien, mens han skrev det politiske fundament for historien.⁹ Det kan virke bemærkelsesværdigt med den manglende interesse for emnet, men forklarer måske også seriens meget stærke fokus på krig og menneskeskæbner, snarere end på politisk baggrund, eller historisk kontekst, som Tom Buk-Swientys *Slagtebænk Dybbøl* ikke gør meget ud af. Pudsigt var det i øvrigt, at DR og Miso-film frem til sommeren 2014 præsenterede filmen som baseret på begge Tom Buk-Swientys bøger, mens det i efteråret 2014 kun blev nævnt at den var baseret på *Slagtebænk Dybbøl*. Givetvis blev den løbende kritik af serieprojektet taget noget mere alvorligt internt i DR, end hvad man har ladet give udtryk for offentligt.

Ole Bornedal har selv fortalt, hvordan han fik helt frie hænder til projektet,¹⁰ og der er næppe tvivl om, at han har haft langt større frihed til at forme serien, end hvad der er normalt indenfor film og TV-produktion. DR stillede tre manuskriptforfattere til rådighed for arbejdet, hvis kompetencer lå indenfor et mere traditionelt serieperspektiv, men de forlod projektet igen, da der ikke var plads til indblanding i Bornedals gennemførelse af hans store vision.¹¹ Projektet var givet fra Gabold til Bornedal, som ønskede at gøre op med historiefilm "hvor gamle mænd med bakkenbarter taler i højstemt retorik og viser os, hvordan verden var engang".¹² Helt blev ambitionerne dog ikke indfriet, da der faktisk var både mange bakkenbarter og megen højstemt retorik med i den endelige serie.

Det vigtigste ved seriens forhistorie og den politiske beslutning om at give penge til serien var således ikke, at der var et politisk ønske om en bestemt udlægning af historien, selvom den påstand som nævnt blev luftet af flere debattører under den senere debat om serien. Man overvurderer givetvis historiens betydning for den politiske debat, hvis man tror det har været afgørende.¹³ Det forekommer højst usandsynligt, at der blandt ledende politikere har været et ønske om, at få en særlig heroisk udlægning af danske politikeres handlinger i 1800-tallet. I stedet er der nok i højere grad tale om, at en hvilken som helst beskæftigelse med "historien" i et nationalt perspektiv, bliver vurderet som havende en værdi, fordi det ses som et bidrag til at øge sammenhængskraften i samfundet gennem et fælles fokus på en fælles fortid på godt og ondt.

Den konflikt som forhistorien i stedet indlejrede i *1864*-serien var, at serien både var kommet i stand ved en særbevilling, som gav et indirekte politisk med-

9 *Filmmagasinet Ekko* 2.10.2015: "Filmen er Gud, jeg er Paven", interview med Ole Bornedal, <http://www.ekkofilm.dk/artikler/filmen-er-gud-jeg-er-paven/>.

10 Ibid.

11 *Berlingske* 4.11.2014: "Tre manuskriptforfattere blev fyret fra '1864'" (netavis), <http://www.b.dk/kultur/tre-manuskriptforfattere-blev-fyret-fra-1864>.

12 *Filmmagasinet Ekko*: "Filmen er Gud, jeg er Paven".

13 Se evt. en række politikeres kommentarer efter serien, *eb.dk* 1.12.2015: "De betalte 1864", <http://ekstrabladet.dk/flash/filmogtv/tv/de-betalte-1864-pengene-kunne-vaere-brugt-bedre/5332019>.

ejerskab og samtidig var rammesat som noget danskerne "skulle lære noget af", hvilket hverken DR eller politikerne synes at have set potentielle problemer i. Det skabte imidlertid en dobbelthed i forventningerne til TV-serien, der nu både skulle levere stor kunst samt en historietime. Valget af Børnedal som instruktør viste sig at være problematisk på mindst en af de ønskede parametre.

DEBATTEN OM SERIEN OG DEN "HISTORISKE KORREKTHED"

Debatten om *1864*-serien i efteråret 2014 blev både til tider ondskabsfuld, men også underholdende. Først og fremmest blev den imidlertid rodet og viste også, at der hos mange var et stort problem med at etablere en fælles forståelsesramme for, hvad det egentlig var, man debatterede, når man debatterede historie og film. Det, der blandt andet viste sig problematisk i debatten, var begrebet "historisk korrekt" eller rettere, hvad der egentlig talte som fejl og fakta, når historien skulle oversættes til film. Det lykkes således aldrig for debatten at stadfæste, om Børnedals serie skulle ses som "historisk korrekt", om den fangede en essens af fortiden, eller om den blot var fri fiktion.

Set i tilbageblik viste debatten imidlertid tydeligt, at diskussionen om historisk korrekthed, er et spørgsmål om mediekonventioner og ikke er et historiefagligt spørgsmål eller et spørgsmål om fortidsfortolkning. I visuelt dramatiseret historie accepterer man gladelig, at flere personer slås sammen til en, at figurerne taler nutidsdansk, og at der opstår kærlighedsforhold og konflikter, som i langt højere grad tjener til at understøtte en dramaturgisk spændingskurve, end de har noget med fortiden at gøre. Er et uniformsærme en forkert farve, eller nynnes en sang, der først blev skrevet året efter er den imidlertid helt gal, ligesom man gerne må bytte rundt på karakterer, men ikke på f.eks. datoer. Man kan tænke sig det ramaskrig, der havde rejst sig blandt journalister og politikere mv., hvis Ole Børnedal havde ladet slaget ved Dybbøl stå den 17. og ikke den 18. april. Selvom det er svært at få øje på, hvorfor datoen er så vigtig, når så meget andet ikke er vigtigt. Et andet element i begrebet historisk korrekthed, som ofte også blev overset i debatten, var det yderst banale, men ikke desto yderst vigtige, at fortiden hverken var, eller er, en TV-serie. Det er i sig selv et bevis på den meget store illusionskraft, der ligger i levende billeder, at mange enten direkte eller indirekte mente, at film og TV-produktioner kunne være "historisk korrekte", hvad enten de så mente, de skulle være det eller ej.

Debatten viste ydermere, at det faktisk ikke primært var historikere, der krævede "historisk korrekthed" i snæver forstand. De historikere, der blandede sig i debatten kritiserede i højere grad seriens generelle fremstilling og overordnede tolkning af begivenhederne. Snarere var historisk korrekthed et krav fra f.eks. de politikere fra Dansk Folkeparti, der kritiserede serien. Samtidig var der mange af de der roste serien, der afviste at kunstnere var bundet af "historisk korrekthed" men alligevel mente, at serien på en eller anden vis fangede essensen af fortiden. Alt sammen var det med til at understrege, at begrebet historisk korrekthed er

en (ofte uklar) mediekonvention, i langt højere grad, end det er et spørgsmål om værket forhold til fortiden, hvilket der vil gives eksempler på i dette afsnit.

Blandt andet to små sager om traileren til TV-serien, viser fint, hvordan diskussionerne om historisk korrekthed drejede sig om mediekonventioner mere end om fortidsgengivelse. Den ene sag udsprang af trailerens og markedsførings postulat om, at TV-serien omhandlede danmarkshistoriens blodigste krig. Efter at være blevet konfronteret med, at det næppe kunne passe, udtalte DR's nye dramachef, Piv Bernt, at man gerne måtte overdrive på denne måde, når det drejede sig om markedsføring. Herudover tilføjede hun, at det, der blev sagt i selve serien, kunne man stole 100 % på, fordi det blev sagt indenfor den dramatiske kontekst,¹⁴ hvilket vel kan oversættes med noget i retning af, at hvis de siger noget i serien kan man stole 100% på, at de siger det i serien. Mens det altså ikke var en fejl at kalde krigen for den blodigste krig i danmarkshistorien, var det en helt anden sag, da brugere på YouTube opdagede, at man i et splitsekund i TV-seriens trailer kunne se et elhegn, hvis man satte filmen på pause. Her erkendte man fra DR's side, at det var en bommert, og både DR og Miso-film lovede, at hegnet ville være fjernet i selve serien.¹⁵ Hvordan ville det ellers ikke være gået, med kommende generationers historieopfattelse?

Selve debatten om TV-seriens indhold (og dens historiske korrekthed) blev imidlertid åbnet hele halvandet år før første afsnit overhovedet løb over skærmen. I forbindelse med DR's nærmere præsentation af serien i marts 2013, udtrykte historikeren Rasmus Glenthøj fra Syddansk Universitet på baggrund af seriens synopsis bekymring om, at serien ville fremstille et ensidigt billede af begivenhederne. Glenthøj, der på dette tidspunkt skrev på en bog om 1864, stillede det op som om debatten om 1864 traditionelt havde været præget af to ydersynspunkter om, at det hele havde været enten Bismarcks eller de danske nationalliberales skyld. På ægte historikervis mente Glenthøj, at sandheden nok lå et sted der imellem, og han mente, at det, der hidtil var kommet ud om Bornedals serie, tydede på, at det ville blive fremlagt, som om de danske nationalliberale var skyld i det hele.¹⁶ Ideen om de nationalliberale som hovedansvarlige for hele miseren er i øvrigt også et underliggende tema i Tom Buk-Swientys bøger om 1864, hvilket kan have været med til at forstærke mistanken. Debatten kom ikke rigtig i gang i foråret 2013, men de få ansatser viste dog nogle brudflader, der kom igen i 2014. Historikere, der beskyldte serien for at tegne et overforsimplet billede, og en Ole Bornedal, der i en ofte polemisk tone i det ene øjeblik fremhævede, at han var frit stillet, da han skabte drama og ikke dokumentar, for i det næste at fastholde, at hans se-

14 *Dr.dk* 2.10.2014: "Dramaserie gør 1864-krigen blodigere end den var", <http://www.dr.dk/nyheder/kultur/dramaserie-goer-1864-krigen-blodigere-end-den-var>.

15 *Bt.dk* 9.9.2014: "Hov, hvad var det? Se brøleren i DRs nye million-serie", <http://www.bt.dk/film-og-tv/hov-hvad-var-det-se-broeleren-i-drs-nye-million-serie>.

16 *Pol.dk* 21.3.2013: "DR's nye tv-serie er et slag om sandheden" <http://politiken.dk/kultur/medier/ECE1927051/drs-nye-tv-serie-er-et-slag-om-sandheden/>.

rie var "historisk korrekt". I foråret 2013 udtalte han således: "Min historiske korrekthed er langt, langt større end den, en historielærer nogensinde har rørt ved, fordi den handler om de folk, der var ofrene, mennesker i den danske muld. Sorgen, smerten og døden er det væsentlige og spejler sig helt op til i dag, fordi 1864 ligger i enhver danskers dna".¹⁷ Altså et syn på sin egen rolle som en kunstner, der via sit kunstværk bringer folk tættere på en form for historisk "sandhed".

Debatten om serien kom imidlertid først rigtig i gang kort før premieren. En række personer havde fået lov til at se de første to til tre afsnit af serien, heriblandt Rasmus Glenthøj, der derfor allerede inden premieren meldte ud, at det skæve billede af 1864, var blevet endog værre, end han havde frygtet. I et interview til *Jyllands-Posten* kritiserede han serien for at give et skævvredet billede og en ensidig tolkning (at alt var de danske politikeres skyld). Samtidig kritiserede han også, at seriens Monrad-figur var blevet sat sammen af så mange forskellige mennesker og synspunkter, at forsimplingen gjorde ham for karikeret og spærrede for en forståelse af årsagerne til krigen. Herudover kritiserede han også nutidsvinklen i historien, hvor han mente Boredal var mere interesseret i at sige noget om nutiden, og blot brugte historien om 1864 til dette. Som argument for, hvorfor Boredals valg her var kritisable, pegede Glenthøj på DR's public service forpligtelse og på, at når Folketinget gav en særbevilling på 100 millioner kr., så fulgte der et ansvar med. Underforstået et ansvar til at søge at afspejle historiens kompleksitet. Ole Boredal afviste kritikken og henviste til, at TV-serien var baseret på *Slagtebænk Dybbøl* som ifølge ham var "den anerkendte historie bredt i Danmark", og at de valg, der var truffet om forsimpning var nødvendige af dramaturgiske årsager.¹⁸

Anmeldelserne af seriens første afsnit, som blev sendt den 12. oktober 2014 var generelt svagt positive, og priste seriens storladne stil og flotte billeder. Mange hæftede sig også ved seriens politiske budskab, der sammenlignede det frygtelige ved krigen i 1864, med den danske nutid, hvor soldater også måtte lade livet i fx Afghanistan, med den efterfølgende sorg i de danske familier. Det blev fra flere sider også rost, at man mente Boredal havde givet de opdragsgivende politikere en over snuden ved ikke at give dem det nationale helteepos, man mente de havde efterspurgt. I filmmagasinet *Ekko* skrev Carsten Jensen, at Boredals *1864* var en veltilrettelagt knytnæve i ansigtet på højrefløjten, der havde håbet at få en heroisk fortælling om 1864. Ifølge Jensen gjorde først Tom Buk-Swienty og nu Boredal op med det idylliske billede af det lille uskyldige Danmark, der blev overfaldet af overmagten. Dette billede var i øvrigt ifølge Carsten Jensen blevet opretholdt fordi "vi har en korrupt og inkompetent historikerstand, der som en bukkende, servil tjenerstab serverer os de løgne, vi udpeger som livretter på nationalismens

17 *Pol.dk* 22.3.2013: "Unge '1864'-talenter: »Måske overlever vi begge«, <http://politiken.dk/kultur/medier/ECE1927806/unge-1864-talenter-maaske-overlever-vi-begge/>

18 *Jyllands-Posten* 4.10.2014: "Værre, end jeg frygtede", interview af Rasmus Glenthøj og Ole Boredal.

menukort.¹⁹ Også Henrik Palle var i *Politikens* anmeldelse inde på det samme spor, da han skrev "Det er frækt, fordi han bogstaveligt talt – bevidst eller ubevidst – vrænger ad de politikere, som med serien har ønsket at fremmane et idyllisk Danmark fra før uskyldstabet og den moderne parlamentarismes trængsler. Og det er velsignet, fordi hans flabethed har format."²⁰ Som nævnt tidligere forekommer det dog ikke klart, at man nogen fra politisk side skulle have forventet et skønmaleri af 1864, som jo også oprindeligt var en ide fra DR og ikke fra politisk side. Men postulatet om, at politikerne havde ønsket en anden udlægning af historien end Bornedal gav dem, synes at have været en for god historie til at opgive for de der fortalte den.

Samtidig blev Rasmus Glenthøjs historikerkritik under de første afsnit dog suppleret af kritik fra andre historikere. Blandt andre Jes Fabricius Møller, Inge Adriansen og Hans Schultz Hansen påpegede på forskellig vis, at serien gav et meget forfladiget billede af 1864, og at det ensidige fokus på de nationalliberales og særligt Monrads galskab, ikke stemte overens med, hvad man som historiker vidste om perioden. Som Inge Adriansen udtrykte det, måtte man gerne digte, men man burde digte med kilderne og ikke imod dem. Herudover påpegede flere, at Ole Bornedal i langt højere grad lod til at ville sige noget om Danmark i dag end om midten af 1800-tallet. Jens Ole Christensen fra Tøjhusmuseet istemte herudover Rasmus Glenthøjs kritik om, at både DR's public service forpligtelse samt ekstrabevillingen på 100 millioner kr. medførte en særlig forpligtelse til at fokusere på nuancerne i historien. Ole Bornedal afviste atter kritikken og henviste igen til, at udgangspunktet var Tom Buk-Swientys bøger:

Vi har baseret denne historisk korrekte serie på Tom Buk-Swientys bøger, *Slagtebænk Dybbøl* og *Dommedag Als*, og på hans viden som historiker. Dette er den anerkendte danske historieskrivning, og det har Tom også stået inde for hele vejen igennem. Jeg ved ikke, hvorfor der nu kommer kritik på denne her serie, en kritik, som måske snarere burde være rettet mod bøgerne, men det hænger måske sammen med, at der er mere medieomtale i at tale om film end om bøger.²¹

I et næsten samtidigt interview slog Bornedal ydermere fast: "Helt overordnet har jeg det sådan, at jeg er kunstner, og jeg skal ikke stå skoleret for nogen. Heller ikke for nogle nullermands-lektorer fra Syddansk Universitet."²² Samtidig afviste Bornedal igen og igen, at der var nogen som helst form for politisk budskab i serien, og fastholdt at han havde sin fulde kunstneriske frihed, og havde skabt noget, der var historisk korrekt.

19 *Filmmagasinet Ekko*: TV-anmeldelse af 1864 afsnit 1 og 2 af Carsten Jensen.

20 *Politiken* 13.10.2014: "Anmeldelse: 1864: Dengang de drog afsted".

21 *Kristeligt Dagblad* 10.10.2014: "Når Bornedal drager i krig forsvinder nuancerne", anmeldelse af Jes Fabricius Møller, <http://www.b.dk/kultur/massiv-historikerkritik-af-bornedals-storserie>.

22 *BT* 13.10.2014: "Jeg skal ikke stå skoleret for nogen".

De historikere, der i starten kritiserede serien, havde primært fokuseret på det overordnede billede af perioden som serien tegnede, og ikke på enkeltstående detaljer.²³ Men efterhånden som serien kom i gang i oktober og november 2014, skiftede kritikken gradvist karakter, og færre historikere optrådte i den offentlige debat. I stedet fokuserede kritikken nu på selve TV-seriens kvalitet, og den blev kritiseret for både at være for langsom til at komme i gang, for at være overkarikeret og for at indeholde umotiverede scener med gruppeonani, hypnose og kosex. I takt med skiftet i fokus kom den historiske debat også i mindre grad til at handle om den overordnede historie, Bornedal præsenterede, og kom i stedet til at handle om, hvorvidt rent faktuelle ting var korrekte. Vi fik interessante debatter om, hvornår henholdsvis tekst og melodi til "Marken er mejet" var skrevet, om unge mennesker bollede nøgne i strandkanten, om der kunne have været sigøjnere på gennemrejse i Danmark i 1864 og om, hvilken farve krudtrøg havde i 1860'erne.²⁴ Her gik debatten altså tilbage til at diskutere rent faktuelle fejl, og når historiedelen af debatten blev relativt tynd, skyldtes det først og fremmest, at der i en kærlighedshistorie som TV-serien *1864* i bund og grund var, faktisk ikke er særligt mange faktuelle historiske oplysninger som kan være rigtige eller forkerte.

Blandt de, der roste serien, blev det til gengæld ofte fremhævet, at serien ikke var historisk korrekt, fordi den så ville være for kedelig, hvori der jo lå den underforståede pointe, at det var muligt for den at være korrekt. Til gengæld mente flere, at den så til gengæld fangede en essens af tiden, der altså blev fanget på trods af (eller på grund af?) den manglende "korrekthed". I en anmeldelse skrev forfatteren Claus Mørkbak Højrup: "Hvis man derimod træder et skridt tilbage, lader sig rive med og ignorerer redeligheden af uhistoriske detaljer ... ja ... så er *1864*-serien en fantastisk gengivelse af tiden og ånden, der eksisterede dengang" – uden at det stod helt klar, hvor Højrup viste det fra. Filminstruktøren Ole Christian Madsen sammenlignede det at lave film om historiske begivenheder med at filmatisere en roman, hvilket også viste forestillingen om, at "historien" er noget, der ligger fast og nedskrevet og blot kan samles op af filminstruktøren til inspiration.²⁵ Selv Tom Buk-Swienty var inde på noget af det samme, da han mente, at en serie som Boredals kunne indfange en eller anden form for ikkeverificerbar sandhed: "Nicolas Bros fortolkning af Monrads indre kampe med sine dæmoner

23 Med enkelte undtagelser: Jens Ole Christensen fra Tøjhusmuseet supplerede således sin overordnede kritik af serien med en kritik af, at en soldat bar en forkert medalje (*Bt.dk* 9.10.2014: "Historiker om DR-serie: 'Djæveln ville grine af dette ahistoriske vrøvl'", <http://www.bt.dk/film-og-tv/historiker-om-dr-serie-djaevlen-ville-grine-af-dette-ahistoriske-vroevl>). Herudover brugte BT historiker og forfatter Erik Ingemann Sørensen til at anmelde de sidste afsnit som "historiker", og hans hovedfokus var netop på de rent "faktuelle" fejl.

24 *Bt.dk* 14.10.2014: "Ole Boredal i opgør med Pia K: Jo, der var sigøjnere i 1864"; *Pol.dk* 9.11.2014: "Oberst: Hvor bliver krudtrøgen af i '1864?"; *Weekendavisen* 24.10.2014: "DRs dobbeltspil"; *Bt.dk* 19.10.2014: "DF kræver historiker-tjek af DRs serier".

25 *B.dk* 12.10.2014: "Filmfolk forsvarer Boredal: Kritik af »1864« er helt irrelevant".

er fantastisk. Den er muligvis helt forkert. Men det kan heller ikke afvises, at den rammer plet. Det finder vi aldrig ud af.”²⁶ Selv blandt de fortalere for serien, der mente, at kunstnere var helt frit stillet i deres omgang med historien, da deres rolle netop var at skabe fiktion, indsneg der sig ofte argumenter, der viste, at de alligevel mente, den fiktive fortælling byggede på et fundament af historisk korrekthed. Som når fx forfatteren Ib Michael i et forsvar for serien først pegede på, at historieforskning naturligvis er essensen i en kunstnerisk fremstilling for dernæst at kalde TV-serien ”et guldaldermaleri med al den råhed, som guldaldermalerne fortrængte”, hvorved den igen netop indirekte præsenteres som en i essensen rigtig fremstilling.²⁷

Den mudrede debat om det faktuelle og korrekte kom også til at præge Dansk Folkepartis kritik af serien, som fortsatte efter, at historikerne havde trukket sig i baggrunden efter de første par afsnit. Pia Kjærsgaard havde også fået lov til at smugkigge på serien og erklærede sig allerede inden første afsnit dybt rystet over både seriens kunstneriske kvalitet og Bornedals kraftige og demagogiske politiseren. I den politiske del af kritikken kritiserede hun primært nutidssporet og udtrykte herudover, at hun ikke forstod, hvorledes Tom Buk-Swienty kunne lægge navn til serien som historisk konsulent, da hun havde været meget begejstret for hans bøger. Samtidig var hun bekymret over, at ungdommen blev præsenteret for en ”skrupforkert” historie.²⁸

Dansk Folkepartis anke mod serien udsprang øjensynligt af seriens meget direkte nutidspareller til dansk krigsdeltagelse, flygtningepolitik, og det farlige ved national begejstring. Men det syntes også som om at kritikerne tænkte, at hvis man var uenig i Bornedals politiske budskab, måtte der jo så være noget galt med fortidsfremstillingen. Til det oplagte spørgsmål om, hvad der så var ”forkert”, var svaret imidlertid tøvende, da også de kritiske politikere bevægede sig indenfor en rammeforståelse, hvor man accepterede det dramatiserende, men samtidig fastholdt at tingene skulle være ”historisk korrekte”. Når ses bort fra udstyret (hvor der var lagt stor vægt på at det skulle ligne), var der som nævnt imidlertid meget få elementer i 1864-serien, der kunne siges at være enten rigtige eller forkerte, hvis man accepterede, at der var mediekonventioner for, hvad der gerne måtte laves om. Dansk Folkeparti forsøgte sig som nævnt med at påpege tilstedeværelsen af sigøjnere og de melodier, der blev brugt i serien, ligesom de satte spørgsmålstegn ved, om man havde sex i det fri i 1860’erne.²⁹ I en debat på DR efter seriens afslutning kritiserede Søren Espersen endvidere serien for, at skuespillerne ikke

26 *Information.dk* 11.10.2014: ”Når fortidens krig skaber mere debat end nutidens”.

27 *Pol.dk* 18.10.2014: ”Kritikken af ’1864’ er en pærevælling af patetisk vrøvl”, <http://politiken.dk/debat/ECE2428007/kritikken-af-1864-er-en-paerevaelling-af-patetisk-vroevl/>.

28 *B.dk* 9.10.2014: ”Pia Kjærsgaard: »Jeg er dybt rystet over 1864-serien«”, <http://www.b.dk/nationalt/pia-kjaersgaard-jeg-er-dybt-rystet-over-1864-serien>.

29 *Bt.dk*: ”Ole Bornedal i opgør med Pia K: Jo, der var sigøjnere i 1864”; *Weekendavisen*: ”DRs dobbeltspil”; *b.dk*: ”DF kræver historiker-tjek af DRs serier”.

havde talt fransk på Londonkonferencen. Det ganske arbitrære i korrekthedsbegrebet stod her tydeligt frem, da Londonkonferencen i 1864-serien både ligger på et forkert tidspunkt (før slaget ved Dybbøl), har de forkerte mennesker tilstede, og handler om andre ting end den i virkeligheden gjorde, hvilket altså alt sammen er ok, mens det er meget vigtigt, at sproget er det rigtige.

I debatten om serien blev det hurtigt også slået sammen til, at det også var historikerne, der krævede "historisk korrekthed" i snæver forstand. Billedet af historikeren som en person, der går op i uniformsknapper, dialekter og hvilken vej vinden blæste på en bestemt dag i fortiden, synes så stærkt i offentligheden, at det automatisk bliver det fremherskende. Der ligger her givetvis en selvforstærkende effekt, da journalister derfor også bevidst går på jagt efter historikerkritik af detaljer, som er meget lettere at skrive avisartikler om, end komplicerede overordnede periodekarakteristikker. Denne helt snævre opfattelse af, hvad der lå i diskussionen om det historiske indhold, blev også overtaget af flere andre eksperter, der kommenterede på serien. I en artikel på kommunikationsforum udtalte professor i medievidenskab Gunhild Agger således, at kritikerne af seriens historiske korrekthed havde overset, at man på DR's hjemmeside kunne finde "de rigtige svar" på stridsspørgsmålene.³⁰ Altså igen ideen om at "historisk korrekthed" var et spørgsmål om rigtige svar på faktuelle spørgsmål.

DE SIDSTE AFSNIT:

TWITTERSTORM, FACEBOOK OG DEN SAMLEDE VURDERING

Diskussionerne om seriens historiske indhold og kunstneriske kvaliteter var dog ikke de eneste problemer for serien. DR havde selv søgt at skabe en ekstra dimension af serien på de sociale medier, hvor man frem til premieren præsenterede seriens hovedpersoner og også oprettede f.eks. karakteren Peter som en fiktiv Facebook-person. Indsatsen syntes dog ikke at have været særligt planlagt, og der var ikke tale om et egentligt såkaldt Second Screen element, hvor man leverede ekstra indhold til folk på de sociale medier under selve seriens visning. Imidlertid udviklede der sig ret hurtigt et selvstændigt Second Screen element på Twitter, hvor det nærmest udviklede sig til en folkesport at latterliggøre serien, mens man så den. Her var der også diskussioner om det historiske indhold, men først og fremmest var der her tale om, at man kappedes om at komme med de mest morsomme kritiske kommentarer til serien. Twitterfænomenet viste også, hvorledes selv mediemastodonter som DR ikke kan kontrollere de sociale medier, når de først udvikler deres egen konkurrerende dagsorden. På det helt banale plan blev det eksemplificeret ved DR's forsøg på at lancere #DR1864 som det "officielle" hashtag (emneord) man skulle bruge på Twitter. Twitterbrugerne svarede imidlertid igen med #mallebrok som det ironiske modsvar som mange af seriens kritikere benyt-

30 *Kommunikationsforum* 28.10.2014: "Kampen om vores 1864", anmeldelse af 1864 af Gunhild Agger, <http://www.kommunikationsforum.dk/artikler/anmeldelse-af-1864>.

tede. Fra DR's side forsøgte man til en vis grad at svare igen på Facebook ved at lade "Peter" lave updates under afsnittene. Præcis kl. 20.37 d. 23. november 2014, hvor 8. brigade i Bornedals serie gik til modangreb ved Dybbøl udrød "Peter" således også et "FREMAD FOR DANMARK!" på Facebook, hvilket fremkaldte 68 likes fra hans godt 1000 "venner". DR's spagfærdige forsøg med Second Screen slog dog aldrig igennem Twitterstormen, og virkede i det hele taget også halvhjertede og uforberedte – som noget man mere eller mindre udviklede hen ad vejen. Til gengæld blev selve serien også ivrigt debatteret på Facebook, hvor meget af historikerdebatten også flyttede hen efter at debatten i de traditionelle medier var blevet for ophedet, hvilket yderligere er med til at understrege, hvor komplekse stort set alle debatter bliver i det moderne (sociale) medielandskab.

Den allerstørste "sviner" til *1864*-serien blev dog hverken leveret af anmelderne eller på Twitter. I stedet blev den leveret af TV2 efter, at en håndboldkamp havde trukket 400.000 seere væk fra 4. afsnit af serien. TV2 lugtede blod, da man så en sprække i DR's ellers ubrydelige søndag-aften-kl. 20 panser. Det våben, hovedmodstanderen valgte til duellen, var deres egen Ole (Thestrup) og en genudsendelse af 1. sæson af serien *Badehotellet*. Det, at TV2 mente, at en genudsendelse af denne moderne folkekomedie skulle kunne konkurrere med DR's "dyreste dramaserie nogensinde", må have fået folk i DR-byen til at græmmes over hvor lavt man blev regnet.³¹ *1864* viste sig dog trods alt stærk nok til at konkurrere med Ole Thestrup og vennerne, og *Badehotellet* blev ikke en seriøs konkurrent til serien.

Da sidste afsnit af *1864* var rullet over skærmen d. 30. november 2014, var anmelderne i deres slutanmeldelser delte, selvom ingen (måske med undtagelse af *BT*) var ubetinget begejstrede, og de fleste var enige om, at serien på mange områder ikke havde været dramaturgisk velfungerende. De fleste var enige om at billedsiden havde været flot, men at seriens sprog havde været overdrevet belærende, hvor pointerne om krigens gru og "politikernes" galskab blev banket ind igen og igen. Hos DR havde man ladet Per Stig Møller anmelde sidste afsnit og hans konklusion var, at han var "moderat skuffet" over resultatet og tilføjede, at selvom DR havde levet op til kravet om at fremstille en periode i Danmarks historie, havde det været en "amputeret historie".³²

På DR søgte man at tage hånd om kritikken ved at lade sidste afsnit efterfølge af et quiz-show-format på Sønderborg Slot, hvor den såkaldte *Detektor*-redaktion, der skal fact-tjekke udsagn stod for setup'et. Her kæmpede et panel af kritikere mod et panel af tilhængere i en ikke særligt vellykket debat, som endnu engang understregede, at der manglede fælles referencerammer til at diskutere serien ud

31 *Dr.dk* 7.11.2014: "TV 2 erklærer TV-krig mod '1864'", <http://www.dr.dk/nyheder/kultur/medier/tv-2-erklærer-tv-krig-mod-1864>.

32 *Pol.dk* 1.12.2014: "Anmeldere om '1864'-finale: Fra »skizofren ramasjang« til »enestående episk«", <http://politiken.dk/kultur/filmogtv/ECE2470186/anmeldere-om-1864-finale-fra-skizofren-ramasjang-til-enestaaende-episk/>.

fra et historieperspektiv. I sin endelige evaluering af serien udtalte DR's dramachef Piv Bernt, at hun havde været ked af det skingre toneleje, der til tider havde været i debatten, men tilføjede, at hun var "glad for den øvrige debat, som 1864 – et drama om vores fælles historie – har skabt i medierne, på skolerne og rundt om i stuerne. Jeg er ikke i tvivl om, at befolkningen ved meget mere om begivenhederne i 1864, end de har gjort hidtil. Og det er både jeg og DR ganske tilfredse med."³³

DEN MEDIESKABTE VIRKELIGHED I 1864-SERIEN, OG HVORDAN DEN PÅVIRKER OS

Ser man på TV-serien samlet set vil jeg mene, at Bornedals 1864 først og sidst var en historie om kærlighed og menneskeskæbner, og ind imellem det en historie om, hvordan krig er noget "puha", som gør almindelige mennesker ulykkelige, fordi den slår dem og deres familier ihjel. Bornedal afviste selv ved flere lejligheder, at der skulle være et politisk budskab i serien, og udtalte, at serien skulle huske os på, at man skal gribe livet, inden det er for sent.³⁴ Det er der næppe nogen, som kan være uenige i, selvom man kan synes, det heller ikke er særligt dybt. Imidlertid er det også som historiker svært at komme uden om, at TV-serien ikke i videre grad handlede om Danmark i midten af 1800-tallet, lige meget, hvor mange korrekte uniformer og kanoner man ser billeder af. Bornedal har selv sammenlignet sig med William Shakespeare, og man kan give ham ret så langt, at på samme måde som "Julius Cæsar" ikke handler om det gamle Rom og "Hamlet" ikke handler om Danmark hverken før, eller på, Saxos tid, så er rammen 1864 kun en teaterkulisse for TV-seriens almenmenneskelige budskab.

Skulle man tage serien som et bud på, hvordan "historien" om 1864 var, må Bornedals konklusion blive noget i retning af, at en ravende vanvittig regeringsleder kastede Danmark ud i en krig om et eller andet, der hed "Slesvig". En krig, der var så tåbelig, at selv vores modstandere på slagmarken havde ondt af os, og egentlig ønskede at spare os for vores egen dårskab. Det kunne regeringslederen gøre, fordi der lige under ham var et næsten ligeså vanvittigt lag af ikke nærmere definerede "fine folk", der som den slags altid er det, var komplet ligeglade med alle de gæve, retskafne, almindelige danskere, der måtte ofre deres sunde og ægte liv og lykke, på grund af al den dårskab, der kom oppefra. Som hos Hans Kirk og Hans Scherfig, er der en direkte sammenhæng mellem ens sociale status, og ens menneskelige kvaliteter. Alle "almindelige mennesker" er gode, gæve og arbejdsomme, mens kulturelite, politikere, adelige, officerer (når ses bort fra jedi-ridderen kaptajn Dinesen) og godsforvaltere, er skøre, ondsksfulde, forkrøblede og uægte. Som i mange nyere krigsfilm som *We Were Soldiers* (2002), *Saving Private*

33 *Jp.dk* 30.11.2014: "DR er ked af politiseret debat", <http://jyllands-posten.dk/kultur/film/ECE7248389/DR+er+ked+af+politiseret+debat/>.

34 *B.dk* 22.10.2014: "Kunst og ideologi i Bornedals "1864"", blogindlæg af Kasper Støvring, <http://kulturkamp.blogs.berlingske.dk/2014/10/22/kunst-og-ideologi-i-bornedals-1864/>.

Ryan (1998) og *Black Hawk Down* (2001), er de menige soldater de sande helte, som kæmper heltmodigt uafhængigt af den politiske kontekst, og som derfor er værdige til vores beundring og heltedyrkelse. Også på grund af de ar på sjæl og legeme, de får i deres heroiske kamp. Om det er smukt eller overdrevent melodramatisk er et spørgsmål om smag, men meget med 1800-tallet har det ikke at gøre.

Men hvad så med billedsiden af scenerne i både krig og fred? Giver de i det mindste ikke at billede af, hvordan Danmark så ud i fordums tid? For en overfladisk betragtning må man svare "ja". Vi har nu alle et klarere billede af, hvordan danske huse så ud i midten af 1800-tallet og også hvordan uniformerne, og den øvrige påklædning så ud. Ret meget dybere stikker vores forbedrede viden dog næppe. Film handler om film, og bygger på andre film, som igen bygger på andre film osv. Ideen om at de viser os virkeligheden er en stærk illusion, men dog stadig blot en illusion.

Ole Bornedal selv har beskrevet sit første brainstormarbejde med *1864* således: "Derfor lukkede jeg øjnene, lagde mig på en sommereng og tænkte på de smukkeste scener, jeg har set i min tid. Jeg har set mange, mange tusind film. Det skal instruktører for at have et kæmpestort register af scener og drømme, og man skal kunne huske dem."³⁵ Denne inspiration af tidligere film og scener, er fælles for alle film og TV-serier, men er nok endnu mere udpræget end normalt i *1864*, der i høj grad virker som et delvist tilfældigt patchwork af en lang række af forbilleder. Krigsserien *Band of Brothers* synes en kraftig inspiration til blandt andet outro-tekst og grafik, mens Bertoluccis *1900* også er blandt Bornedals synlige og selverklærede forbilleder. *1864*-seriens D.G. Monrad ligner mest af alt Danny Devitos "Pingvinen" fra *Batman vender tilbage* fra 1992, og scenerne i første afsnit, hvor de glade drenge løber uskyldigt ned af bakke langs snore med hvidt vasketøj, er som taget ud af tyske vaskemiddelreklamer fra 1970'erne. Når en af de sårede hovedpersoner bæres i slowmotion på en bære, og vi fokuserer på det forpinte ansigt, husker vi en tilsvarende scene i filmen *Gladiator* fra 2000, mens lazarettets hvide forhæng bringer minder frem om *Pearl Harbor* fra 2001. Scenen hvor de nys kopulerende unge mennesker råber deres lykke fra et stengærde ud over en dansk fjor, er som filmen *Titanic* fra 1997 uden tøj og skibsstævn, og scenerne hvor soldater vender hjem til det lille bondehus, er set i så mange film, at man ikke engang kan tælle det. Den hjemlige filmskat er heller ikke glemt, og scenerne hvor de danske "Jens'er" mødes på kasernen fra alle sider af landet og udveksler historier med mere eller mindre vellykkede gengivelser af lokale dialekter, bringer minder om både *Soldaterkammerater* og *Flådens Friske Fyre*. Da Zlatko Burics operettesigøjner træder ind på gårdspladsen på hovedpersonernes gård, er vi på samme måde sat tilbage til diverse Morten Korch-film. Blot er naturens friske søn anno 2014 ikke en overkarikeret vagabond, men en overkarikeret roma.

35 *Filmmagasinet Ekko*: "Filmen er Gud, jeg er Paven".

De sidste afsnits kampscener blev af mange rost for deres effektivitet, og mange kommenterede også, hvordan det lykkedes Boredal at skildre krigens grusomhed. Ole Hyltoft var f.eks. hård i sin kritik af serien, men roste netop krigsscenerne som "fremragende krigsreportage" og var herudover også glad for beskrivelserne af "livet på landet".³⁶ Det glade uskyldige landmandsliv, er i øvrigt næsten altid stort set ens beskrevet på film, når det skal fungere som en lykkelig "urtilstand" for dramaets karakterer, som det gør hos Boredal. Og så er det ligegyldigt, om det er bønder i Irland i middelalderen, i Danmark i 1800-tallet eller for den sags skyld Hobbitter i Midgård. Hvad angår det autentiske i krigsfremstillingen, er de beskudte soldaters renden rundt mellem granatnedslag og afrevne lemmer set i utallige film om både Første og Anden Verdenskrig, skabt af filmmagere, der næppe nogensinde har hørt om hverken Danmark eller 2. slesvigske krig. Den billedmæssigt smukke start på bombardementet af Dybbøl, hvor granaterne tegner lysende streger på nattehimlen, leder tankerne hen på *Apocalypse Now* (1979), hvor en gruppe skide skæve amerikanske soldater på en flodbåd, ser et tilsvarende syn dybt inde i Vietnams jungle. Hovedpersoner, der bliver skudt i slowmotion 10-15 minutter før en afslutning, findes i stort set alle de krigsfilm, der nogensinde er lavet, men findes i ingen af de krige, der historisk har været udkæmpet. Alene af den grund at krige ikke har hovedpersoner i dramaturgisk forstand, og heller ikke foregår i slowmotion (eller hjemme i stuen for den sags skyld).

Det er dog ikke kun film og TV, en serie som *1864* låner fra, når den skal overbevise seerne. De smukke panoreringer over det danske landskab er som genskabt ud fra danske romantiske landskabsmalerier fra sidste halvdel af 1800-tallet. På samme måde er 8. brigades modangreb under stormen på Dybbøl i syvende afsnit, en direkte kopi af Vilhelm Rosenstands romantiske maleri af begivenheden fra 1894. Vi ser her et eksempel på, hvorledes filmmediet via en art cirkelslutning overbeviser os om sin egen autenticitet. De færreste vil betvivle, at Rosenstands maleri er en stærkt subjektiv fortolkning af en historisk begivenhed. Når den imidlertid "oversættes" af Boredal til levende billeder, træder denne subjektivitet i baggrunden, og i stedet skabes en kraftig illusion om autenticitet, baseret på at vi kan genkende fremstillingen, fordi vi tidligere har set maleriet. Fra at have været en subjektiv kunstnerisk fremstilling bliver maleriet imidlertid nu et ubestridt bevis for, at den filmiske fremstilling er autentisk. I tilfældet med maleriet er mekanismen tydelig, men det er for så vidt noget af det samme der går igen, når vi taler om effektfulde og autentiske krigsscener. Scenerne af krigens gru forekommer os autentiske, fordi vi ved, at det er sådan krigen er i virkeligheden. Men grunden til, at vi kan genkende den som "virkelig", er fordi vi har set det i andre

36 *Ekstrabladet.dk* 20.12.2014: "Ole Hyltoft: Jeg er skuffet over 1864", <http://ekstrabladet.dk/flash/filmogtv/tv/ole-hyltoft-jeg-er-skuffet-over-1864/5327013>.

film, der igen har bygget på andre film osv. Ideen om autenticitet og "virkelighed" bygger i høj grad på mediekonventioner, der er udviklet over tid.

Og filmene virker – eller rettere sagt de påvirker os, og vores opfattelse af historien. En spørgeskemaundersøgelse, jeg har lavet for Nationalt Videncenter for Historie- og Kulturarvsformidling, viser klart, at TV-serien *1864* har ændret vores syn på historien, og det endog markant.³⁷ Konfronterer man folk med fire forskellige mulige årsager til krigen i 1864 og beder dem vælge den, de er mest enige i, var der før serien 60 %, der valgte en årsag, der på en eller anden måde placerede hovedårsagen til krigen på udviklingen i "Tyskland", mens 40% placerede den i Danmark. Efter serien placerede 65% hovedårsagen på udviklingen i Danmark, mens kun 35% placerede den i Tyskland, og der var en klar sammenhæng mellem, om man havde set serien, og placerede ansvaret i Danmark. Spurgte man folk, om de var enige i, at krigen først og fremmest skyldtes de danske politikeres dumhed, var 39% enige før serien, men hele 57% enige efter serien. Igen med en klar sammenhæng mellem om man var enig og man havde set serien. Undersøgelsen spurgte ikke til D.G. Monrad før serien blev bragt, men når man efter serien spurgte folk, om "Monrads sindstilstand var en vigtig årsag til krigen i 1864" erklærer hele 51% enige, mens kun 7% var uenige. Igen er der en klar sammenhæng mellem om man er enig i udsagnet og om man har set serien. På udsagnet "Krigen i 1864 var en formålsløs massakre, der nemt kunne være undgået" erklærede hele 65,5% sig enige i efter serien (spørgsmålet blev ikke stillet før), mens kun 7,2% var uenige. Det store skift i holdning skal ses i lyset af, at seerne faktisk var relativt utilfredse med serien (48% var utilfredse og 39% tilfredse), og at hele 44% af befolkningerne i det mindste i nogen grad fulgte med i debatten om serien. Det tyder altså på, at selv om en serie bliver dårligt modtaget, og dens udlægning af begivenhederne bliver bredt diskuteret, bundfælder dens tolkninger sig altså alligevel markant.

1864: EN MODERNE NATIONALROMANTISK FORTÆLLING

Men hvad var så den helt overordnede tolkning af 1864 og Danmark i midten af 1800-tallet, som vi fik præsenteret af Bornedal? Har man set serien og fulgt debatten og Bornedals udtalelser i den, kan man ikke undgå at sidde tilbage med det indtryk, at Bornedal kun i meget begrænset omfang har været interesseret i, hvilken form for land, nation og samfund Danmark var i midten af 1800-tallet. Selv i forhold til andre historiske film og TV-serier, synes *1864* uinteresseret i den tid den beskriver, udover som en kilde til at opstille et helt overfladisk skelet for en fortælling om hjerter der bløder i krig og kærlighed, som man kan sige det med en let omskrivning af seriens *byline*.³⁸ Ligger der nogen overordnet tolkning af års-

³⁷ I undersøgelsen er godt 1000 tilfældigt udvalgte mennesker over 18 år spurgt om deres holdning hhv. før og efter serien. Undersøgelsen er foretaget af analysefirmaet Userneeds for Nationalt Videncenter for Historie- og Kulturarvsformidling.

³⁸ TV-seriens officielle titel var: *1864 – hjerter bløder i krig og kærlighed*.

gerne til begivenhederne, kan man måske kalde Bornedals historiske fremstilling for et bagtæppe til en kærlighedshistorie. Et bagtæppe, der er en slags ekspressionistisk udgave på speed af Tom Buk-Swientys underliggende tese i hans egne bøger om, at det jo nok i sidste ende netop var de Nationalliberales skyld med Monrad i spidsen, at det gik så galt som det gik i 1864. Når man så har fået påbud om at lave en TV-serie, der trækker tråden tilbage til Treårskrigen, men kun har adgang til en bog, der handle om selve krigen i 1864, er det let at se hvorfor Monrad ikke bare af dramaturgiske årsager, men også af praktiske årsager må blive TV-seriens symbol på alt, hvad der er galt. Når fortiden kun er et svagt researched baggrundstæppe for kærligheden, er der ikke plads til andet på 8 x 1 time.

Resultatet af nutidssporet i serien og den manglende interesse for fortiden giver imidlertid en historiefremstilling, der måske på overfladen er anti-nationalistisk, men under overfladen nærmest bliver en art moderne nationalromantisk fortælling om et evigt Danmark til alle tider, befolket af gæve, sunde og kønne bønderkarle, der ser godt ud i bar overkrop, og som elsker deres familie og fædreland og gerne opgiver både livet og kærligheden når det skal forsvares. Og det gør i den sammenhæng blot deres heltemod og fædrelandskærlighed så meget desto større, at krigen de kastes ud i, er resultatet af fine folks dårskab. Bornedals 1800-talsdanmark er et land, med en fiks og færdig helstøbt ide om sin egen nationale identitet. 1800-tallet som en formativ periode med forskellige identiteter og en nations- og nationalismeopfattelse, der i høj grad var under udvikling og forandring, er ikke bare fraværende hos Bornedal, men bliver decideret modbevist. Komplicerede ting som fx hertugdømmet Holsten, hvis status spillede en afgørende rolle for udviklingen i konflikten op til krigen, er fuldstændig skrevet ud af historien, ligesom det også lader som om at Bornedal sender Danmark i krig med Preussen og Det Tyske Forbund, i stedet for Preussen og Østrig (men det var måske atter blevet for kompliceret?). Om Slesvig (som man knapt nok får at vide hvor ligger), får vi kun at vide, at "det skal være dansk", og at de taler tysk dernede, og det synes de danske nationalister, at de skal holde op med. Det egentlige Slesvig, hvor en lang række af identiteter eksisterede i både fred og konflikt med hinanden, får vi ikke engang en svag antydning af. At der i Danmark i år 1860 både var mulighed for at være dansksindet slesviger, tysksindet slesviger, slesvigholstensk-sindet slesviger, slesvigsk-sindet slesviger, helstatssindet slesviger og ganske ligeglad slesviger, er en kompleksitet som man blot bør have et i det mindste overfladisk kendskab til eksistensen af, for at kunne siges at have nogen form for meningsfuld viden om Danmark i 1800-tallet. På samme måde er alle nuancer i det danske kongerige også forsvundet, og der er ingen antydninger af konflikter mellem demokratisk sindede bønder, helstatsorienterede konservative, nationalstatsorienterede nationalliberale og alle de kombinationer, der fandtes herimellem i et land præget af en diskussion af, hvad det egentlig ville sige at være en nation, og om Danmark var en sprogligt defineret nation, en kulturelt defineret nation, en historisk defineret nation, en politisk defineret nation eller måske

endog en del af en større skandinavisk nation. Hele denne kompleksitet er ikke engang blot antydnet i TV-serien *1864*, hvor dansk er dansk og tysk er tysk, og det eneste, konflikten går på, er, at Danmark i et anfald af storhedsvanvid vil nappe en del af Tyskland.

I stedet ser vi i serien et Danmark, hvor gæve glade bønder har dyrket den gode danske muld, mens den slemme herremand og hans dorske søn, vogtede over dem, men dog aldrig kunne fratage dem deres inderste kernesunde væsen. Et Danmark der nu som før er befolket af lyshårede ungersvende m/k, som synger højt af fædrelandets sangskat, og som altid er klar til med åbne arme at tage imod et frisk pust *multikulti* udefra i form af fx gennemrejsende sigøjnere, der bringer nyt fra den store verden. En indvandrergruppe, der først udsættes for overgreb af de onde godsejere, men herefter reddes af den almindelige dansker og i TV-seriens sidste afsnit problemfrit gennem giftemål lader sig integrerer i den afsluttende danske kolonihavehygge. Bornedals lærestykke til os er, at det Danmark vi kender i dag på godt og ondt er et evigt Danmark, som altid har eksisteret med de samme modsætninger og konflikter, men også med de samme typer af mennesker med den samme nationalkarakter. Og det er i dette indirekte budskab om Danmark som en evig og uforanderlig størrelse, at Bornedals TV-fortælling bliver en moderne nationalromantisk myte.

Afslutningsvis kan man sige, at hvis man ser formålet med store offentligt finansierede DR-historieproduktioner, som det at øge sammenhængskraften i samfundet gennem skabelsen af en fælles forståelse af historien, tror jeg faktisk at serien har bidraget hertil. Den har belært os om dens egen udlægning af vores fælles historie og vores danskhed, og den har gjort det med billeder, som allerede bevidst eller ubevidst har lagret sig i vores hukommelses "viden" om 1864. Hvad enten vi vil det eller ej, er Monrad og vennerne blevet en del af vores fælles referenceramme, og Bornedals moderne nationalromantik har vist os, at nok var vi styret af idioter, men gæve danske mænd og kvinder har altid elsket og kæmpet for kærligheden og Danmark, og har gjort en indsats vi kan være stolte af i dag. Ser man imidlertid seriens formål som at oplyse danskerne om vigtige begivenheder i landets historie, var der imidlertid ikke meget at hente, og selvom vi nu har klarere billeder af 1864-uniformer, og ved, at der var noget, der hed Sankelmark, fristes man til at sige, at vi som nation samlet set er blevet mindre kloge på historien om krigen i 1864.

PETER YDING BRUNBECH

PH.D.

LEDER AF NATIONALT CENTER FOR HISTORIE-

OG KULTURARVSFORMIDLING

UNIVERSITY COLLEGE LILLEBÆLT

EMAIL: PJYB@UCL.DK